

Ігор Михайлин

ТАЄМНИЦІ ПСИХОЛОГІЇ ТВОРЧОСТІ ІВАНА БАГРЯНОГО

Людмила Михида. Іван Багряний :
таємниці творчої лабораторії. Мала проза :
монографія. – К. : Укр. пріоритет, 2014. – 352 с.

У нас мало пишеться робіт з психології творчості. І це зрозуміло. Більшість іде шляхом найменшого опору, шляхетна меншість шукає можливості сказати своє нове слово про літературу й добре вивчених письменників. Багряний, хоча й увійшов у суспільну свідомість пострадянських українців лише два – два з половиною десятиліття тому, але вже зібрав чимало поважних наукових праць, однозначно став «програмовим» письменником, і слід сподіватися, таким і залишиться для нашої середньої школи. Але нове дослідження про нього Л. Михиди - ексклюзивне, свіже й оригінальне.

Що таке «творча лабораторія»? Це відновлення процесу написання художнього твору від задуму до книжки. Ця робота здійснюється за старанно відшуканими й уважно прочитаними рукописами, за аналізом низки внутрішніх текстів: листів, щоденників, нотаток, які допомагають відтворити процес народження твору. Невтаємниченому розумові може здатися, що така робота мало що може дати для інтерпретації авторського доробку. Насправді ж теорія літератури й психологія творчості давно прийшли до висновку, що лише завершення твору як висловлювання остаточно формує його зміст. А зміст уже може сприйматися в оптиці як герменевтичної, так і рецептивної естетики. Але для будь-яких шкіл інтерпретації розуміння процесу написання літературного твору вкрай важливе. Тому книжка Людмили Михиди буде цікавою для всіх.

Тут розглянуті вся проза Багряного. У дослідниці «не дійшли руки» до його драматургії та публіцистики. Але такий підхід виправданий, бо в читацький свідомості Багряний репрезентований передусім і переважно як прозаїк.

Досліди авторки книжки над малою прозою Багряного увінчалися великим успіхом - віднайденням в архівах його першої книжки «Чорні силуети», яка вийшла в світ в Охтирці під псевдонімом *І. Полярний*. Оскільки це унікальні, ексклюзивні матеріали, то авторка ухвалила опублікувати цю невеличку книжечку Багряного в додатку до монографії, назвавши цей розділ «Мала проза». Тут подані оповідання, які після їх появи, ніде й ніколи не передруковувалися. Але саме вони наочно свідчать, як формувався індивідуальний стиль Багряного, як «силуети» наповнювалися плоттю і кров'ю, перетворювалися на характери.

У додатках розміщено й інші маловідомі твори Багряного, узяті з преси 1920-х років. Найцікавіші тут - «З оповідань старого рибалки», «Біля гори Мітрідат» з підзаголовком «З майбутньої книги «Листи Бродяги», пригодницька повість «Ниточка двійник» - експериментальний твір, написаний колективом авторів, така собі спроба перемістити колгосп у літературу, довести можливість колективної творчості. Спроба цікава тим, що в окремих місцях тексту, особливо на початку, виразно чується голос Багряного, а далі він зникає, розчинається в інших голосах.

В основних розділах книжки висвітлено, крім малої прози, історію написання романів «Тигролови», «Сад Гетсиманський», «Людина біжить над прірвою». Це загальноновизнані на сьогодні й прикметні для Багряного та української літератури твори. Але як *magnum opus* розглянута його епопея «Буйний вітер», яка поки що не має ні достатньої кількості популярних видань, ні адекватних прочитань. Роботу над епопеєю письменник не завершив, написав тільки романи «Маруся Богуславка» та «Огненне коло» - першу та третю частину трилогії. Тим несподіванишим у книзі Л. Михиди є параграф про другу частину «Люди без масок», яку дослідниця реконструює за підготовчими матеріалами.

Школа письменницької праці Багряного може правити за взірць для кожного молодого (та й досвідченого) письменника - він старанно розробляв сюжет, писав розгорнутий план, який більше скидався на конспект майбутнього роману. Він виписував характеристики героїв і персонажів, передбачав стосунки й колізії у взаємодії одного з одним, реальні вчинки в поведінковій моделі, придумував найбільш характерні репліки. Зрозуміло, що весь цей матеріал увіходив в остаточний текст романів. Авторка подала фотокопії багатьох сторінок заготовок його творів, що дає змогу читачеві самому прочитати деякі фрагменти й долучитися до реконструкції задуму.

Окремий розділ присвячено автобіографічному матеріалу в творах Багряного. Тут розглянуто три ключові проблеми: 1) топос малої батьківщини (Охтирки та її околиць), 2) прототипи персонажів, 3) автобіографічні ремінісценції. Цей розділ вивершує конструкцію творчої лабораторії письменника.

Останнім часом доводиться читати доволі (і чимдалі, то все більше) досліджень (переважно дисертаційних), написаних «мертвими словами», насичених термінологічно, але які насправді нічого істотного не додають до розуміння творчості автора. Книжка Л. Михиди виросла з дисертації, але вона цілком інакша, ніж окреслений тип досліджень. Тому й читається як пригодницький літературознавчий роман з розслідування таємниці творчості.